

© CRTA

2020. godine
Beograd,

Korupcija i organizovani kriminal u Srbiji - koliko košta integritet?

Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada
Kraljevine Norveške u Beogradu. www.norway.no/en/serbia

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

CRTA ●●

Korupcija i organizovani kriminal u Srbiji - koliko košta integritet?

Srbija je pala za četiri mesta na indeksu percepcije korupcije (Corruption Perception Index) u odnosu na prethodnu godinu, prema poslednjem izveštaju koji Transparency International objavljuje na godišnjem nivou. Ovaj izveštaj predstavlja jedno od najrelevantnijih svetskih istraživanja u oblasti merenja percepcije korupcije. Skor koji pokazuje sveukupno stanje korupcije u Srbiji za 2019. godinu je 39/100 što Srbiju stavlja na 91. mesto od 180 zemalja.¹ Za samo dve godine Srbija je pala za 13 mesta - 2017. godine bila je na 77. a 2018. godine na 87. mestu. Podaci iz ovog izveštaja ukazuju na stanje korupcije u Srbiji i put kojim se ona kreće, gde se iz godine u godinu Srbija prema skor u približava poziciji “veoma korumpirane” a udaljava od pozicije “veoma čiste”². Činjenica da Srbija nazaduje u ovakvim izveštajima ne iznenađuje, s obzirom da se na glavna strateška dokumenta često “zaboravlja”, zakoni se donose kako bi se ispunili zahtevi međunarodne zajednice dok se oni u praksi ne poštuju i ne primenjuju. Uzbunjivači koji igraju važnu ulogu u prijavljivanju korupcije nisu zaštićeni, već često trpe pritiske institucija. Korupcijom pogođena oblast je i nedovoljna kontrola finansiranja političkih partija, a politički pritisci su i dalje primetni na svim institucionalnim nivoima, počevši od rada nezavisnih organa poput Agencije za borbu protiv korupcije pa sve do policije i tužilaštva. Sve ove aktivnosti su jasan pokazatelj da borba protiv korupcije na svim nivoima opada a samim tim pada i indeks percepcije korupcije. Na kraju preostaje da se prati hoće li se nešto suštinski promeniti na polju borbe protiv korupcije i koji je skor indeksa percepcije korupcije gornja granica koji bi učinio da do te promene dođe.

Strateški okvir - Nema promena na vidiku

Usvajanje nove Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije je i dalje na čekanju. Svoj razvojni put započela je 2005. godine, a pratili su je ne toliko detaljni Akcioni planovi. Svoju drugu šansu dobila je 2013. godine kada je doneta na period od pet godina, odnosno sa istekom u 2018. godini.³ U 2019. godinu se ušlo bez ikakvih naznaka da će nova Strategija biti doneta. Pretpostavka je da ona trenutno nije na listi prioriteta Republike Srbije, s obzirom na to da se i u Strategiji nacionalne bezbednosti Republike Srbije donete 2019. godine, korupcija našla na poslednjem mestu bezbednosnih pretnji.⁴ Kako Srbija nema jedinstveni strateški dokument koji obuhvata korupciju i organizovani kriminal, sudbina Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala je ista kao i za gorepomenutu korupciju. Nikakve promene se nisu desile, niti je novi dokument donet, iako je, za razliku od korupcije, organizovani kriminal

1 Transparency International, Corruption Perception Index 2019, 2020. <https://www.transparency.org/cpi2019>

2 Merenje se izvorno predstavlja na skali i to, highly corrupt je 0 a very clean je 100

3 Agencija za borbu protiv korupcije, Strategija i Akcioni plan <http://www.acas.rs/zakoni-i-drugi-propisi/strategija-i-akcioni-plan/>

4 Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, 2019, str. 10 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina-strategija/2019/94/2>

prepoznat kao *jedna od najznačajnijih pretnji bezbednosti Republike Srbije*⁵. Od 2009. godine pa do danas, Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala je usled zakonskih izmena iz ove oblasti postala zastarela, akcioni plan nikada nije donet, a revidiranje ovog dokumenta se ne spominje u stručnoj javnosti.

Pravni okvir - zakon za zakonom

Grupa država protiv korupcije Saveta Evrope (GRECO) je u martu 2019. godine objavila izveštaj o stanju preporuka koje je uputila Srbiji. Tim izveštajem su obuhvaćene preporuke iz četvrtog kruga evaluacije započetog 2015. godine. Kako 2018. godine nijedna preporuka nije bila ispunjena, naredne godine Srbija je od 13 preporuka neke samo delimično ispunila. Preporuke koje je GRECO uputila su se odnosile na unapređenje stanja korupcije među narodnim poslanicima, tužiocima i sudijama. Od toga su narodni poslanici preduzeli najmanje aktivnosti za sprovođenje upućenih preporuka, dok su sudije i tužioci delimično preduzeli radnje kako bi implementirali preporuke.⁶

Tokom 2019. i 2020. godine veliki broj zakona koji regulišu oblast korupcije se menjao. Zakon o izmenama i dopunama zakona o finansiranju političkih aktivnosti usvojen je 13. decembra 2019. godine kao rezultat višemesečnih pregovora političkih stranaka i stručne javnosti. Izmene koje su unete u taj zakon odnose se na povećanje odgovornosti političkih subjekata koji su učesnici izbora i to u smislu korišćenja i raspolaganja javnim resursima, odvajanja funkcionerske i političke funkcije, ali i propisivanja prekršaja za javne funkcionere koji koriste javne resurse u izbornoj kampanji suprotno zakonu.⁷ Ovim izmenama je propušteno da se unesu promene u članu koji definiše funkcionersku kampanju i time zabranjuje zloupotrebu humanitarnih aktivnosti u političke svrhe.

Još jedna od zakonskih promena koja je nastupila odnosi se na novousvojeni Zakon o utvrđivanju porekla imovine i posebnom porezu. Na ovaj zakon se čekalo od 2016. godine i od tada je prošao kroz veliki broj izmena ali i kritika javnosti. Kako je Nacrt iz 2019. godine morao da prođe još nekoliko faza ispravki, najveću kritiku dobila je mogućnost retroaktivnog oporezivanja imovine. Međutim, takvo zakonsko rešenje je zadržano u zakonu sa manjim izmenama. Osnovni razlog za donošenje ovog zakona predstavlja unakrsna provera imovine građana, kada postoji sumnja da je ona nezakonito stečena. Reč je o poreskom postupku koji će voditi posebna organizaciona jedinica pri Poreskoj upravi gde će utvrđivati imovinu i uvećanje imovine fizičkog lica, kao i poseban porez na uvećanje imovine, za koju fizičko lice ne može da dokaže da je steklo na zakonit način. Zakon propisuje veoma visoku poresku stopu od 75 odsto kojom se oporezuje nezakonita stečena imovina.⁸ To dalje dovodi do zaključka, da se ovim zakonom zapravo onaj koji je nelegalno stekao imovinu nagrađuje sa 25 odsto od celokupne imovine.

5 Ibidem, str. 9

6 GRECO - Grupa država za borbu protiv korupcije, Četvrti krug evaluacije - Sprečavanje korupcije u odnosu na narodne poslanike, sudije i tužioce, Izveštaj o evaluaciji za Srbiju, 2. april 2019. <https://rm.coe.int/greco4-2019-5-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respe/168093bc55>

7 Zakon o izmenama i dopunama zakona o finansiranju političkih aktivnosti, "Sl. glasnik RS", br. 43/2011, 123/2014 i 88/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_finansiranju_politickih_aktivnosti.html

8 Zakon o potvrđivanju porekla imovine i posebnom porezu, "Sl. glasnik RS", br. 18/2020 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2020/18/1/reg>

Zakon o uzbunjivanju na snazi je od 2015. godine. Od tada uzbunjivači koji su se opredelili da uzbunjuju javnost su uglavnom prolazili kroz brojne administrativne prepreke, gde sam zakon nije bio problem nego sistem koji je radio protivu njega. Najaktuelniji primer u Srbiji jeste uzbunjivač Aleksandar Obradović iz HK Krušik ad koji je bio ukazao na korupciju u ovom preduzeću što je dovelo do toga da su pojedini kupci imali povlašćeni položaj u odnosu na druge a time je oštećen budžet. Nakon što je ukazao na te koruptivne radnje, završio je u pritvoru gde je tek nakon 20 dana pošto se obratio novinarima NIN-a priča o njemu dospela u širu javnost. Nakon toga je dobio podršku javnosti, Proveo je dva meseca u kućnom pritvoru zbog sumnje da je uzbunjivanjem odao poslovnu tajnu. I pored svih napora da se ova priča utiša, slučaj o uzbunjivaču iz Krušika dospeo je i do međunarodnih medija i organizacija.⁹

Zakon o lobiranju stupio je na snagu 14. avgusta 2019. godine. Od tada je Agencija za borbu protiv korupcije preduzela sve neophodne mere kako bi sprovela obuke lobista, a na internet sajtu Agencije je dostupan i registar lobista.¹⁰ Kako je ovo prva godina od kako se postupak lobiranja ozvaničio u praksi i time ušao iz neformalnih u zakonske okvire, u Izveštaju Agencije za 2019. godinu se navode samo ključne promene koje se odnose na lobiranje. Usvajanjem zakona, kako se navodi u Izveštaju ove promene su *doprinele izgradnji poverenja privrednika i političara*. Međutim, registar još nema ni jednog registrovanog lobistu.

Institucionalni okvir - ko sprečava korupciju?

Agencija za borbu protiv korupcije je jedan od vodećih državnih organa koji se bore protiv korupcije, sa radom je počela 2010. godine što znači da se već deset godina bore protiv korupcije, ili bi bar trebalo tako da bude predviđeno strateškim okvirom. Kada se govori o nezavisnim i samostalnim državnim organima pod tim se podrazumeva da takav organ ima organizacione, tehničke i stručne kapacitete koji mu omogućavaju da sam obavlja poslove koji su predviđeni njegovom nadležnošću. Nezavisnost sa druge strane predpostavlja da u toku obavljanja tih poslova na organ ne utiču drugi organi ili da postoji politički uticaj.

Aktuelni direktor Agencije je učestvovao u donacijama Srpske napredne stranke tokom beogradskih izbora 2018. godine. Upravni odbor, koji bi trebalo da broji devet članova trenutno radi u kapacitetu od osam, a biraju se na predlog Narodne skupštine Republike Srbije, Vlade, predsednika u kojima ubedljivu većinu čini vladajuća koalicija. Nije moguće proveriti da li su članovi upravnog odbora članovi stranaka na vlasti jer ti podaci nisu informacije od javnog značaja. Agencija do skoro nije imala sistematizovan broj zaposlenih, a kako Vlada određuje budžet iz toga upućuje na mogućnost uticaja izvršne vlasti na rad Agencije. Na kraju, važno je spomenuti i da Narodna skupština već godinama u plenumu ne razmatra izveštaje Agencije što je zakonska obaveza.

Prema Izveštaju o radu Agencije, već nekoliko godina unazad ona ne radi u punom kapacitetu, te u Izveštaju za 2019. godinu se navodi da stručna služba Agencije radi u kapacitetu popunjenosti od 49,08 odsto radnih mesta.¹¹ To dovodi do zaključka da se Agencija susreće sa ozbiljnim problemom nedostatka zaposlenih što dalje može

9 Aleksandar Obradović pušten iz pritvora <https://www.krik.rs/aleksandar-obradovic-pusten-iz-pritvora/>

10 Agencija za borbu protiv korupcije, Registar lobista http://www.acas.rs/pretraga_registra_lobista/#/acas/registarLobista

11 Agencija za borbu protiv korupcije, Izveštaj o radu za 2019. godinu, 2020, str. 11 <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2020/03/ACASizvestaj2019WEB.pdf>

dovesti u pitanje da li 80 zaposlenih može obraditi sve slučajeve sumnje na korupciju u Srbiji koji im svakodnevno pristižu.

Kako Agencija za borbu protiv korupcije nije usamljen slučaj tendencije vladajućih stranaka da utiču na nezavisnost ovih organa, neophodno je spomenuti proces izbora Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti. Mandat poverenika za informacije od javnog značaja istekao je u decembru 2018. godine i pored te činjenice skupštinski Odbor za kulturu i informisanje nije preduzeo neophodne mere kako bi se novi poverenik izabrao na vreme. Više od 100 organizacija civilnog društva, medija, predstavnika stručne i naučne zajednice predložilo je Nevenu Ružić za kandidatkinju na mesto novog poverenika. Nevena Ružić je 10 godina radila u instituciji Poverenika.¹² Sedam meseci nakon isteka mandata prethodnog Poverenika za novog izabran je Milan Marinović, bivši sudija prekršajnog suda na predlog Srpske napredne stranke, iako je Nevena Ružić ispunjavala sve kriterijume.¹³

Tužilaštvo i policija - samostalnost i nezavisnost?

Prema Ustavu javno tužilaštvo je samostalan državni organ koji goni učinioce krivičnih i drugih kažnjivih dela i preduzima mere za zaštitu ustavnosti i zakonitosti. Javne tužioce predlaže Vlada, dok njihove zamenike predlaže Državno veće tužilaca, a i jedne i druge bira Narodna skupština.

Kada govorimo o Narodnoj skupštini i njenom trenutnom kvalitetu njen rad bojkotuje deo opozicionih poslanika od decembra 2018. godine a da sednicama prisustvuju predstavnici većinskih političkih stranaka.¹⁴ Evidentno je da u toku glasanja o izboru javnih tužilaca i njihovih zamenika ishode diktiraju politički interesi i to one partije koja je u većini. Pored političkih upliva u rad tužilaštva, sve češće je i pojavljivanje u javnom prostoru GONGO¹⁵ udruženja. Ona su osnovana od strane pojedinaca bliskih vladajućoj koaliciji, sa namerom da diskredituju rad Društva sudija i Udruženja tužilaca, te svojim diskursom teže umanjenju kritike koje ova udruženja upućuju na račun države i uticaja na pomenute organe.¹⁶ Čak je i nekoliko NVO koje kroz svoj rad upozorava na neophodnost vladavine prava ukazalo 16. septembra 2019. godine na stanje “zarobljene države u pravosuđu” i pozvalo tužioce i sudije da zaustave dalje urušavanje ove grane vlasti od strane uske grupe na vlasti i da rade u interesu građana.¹⁷

12 ORTA, Civilno društvo predlaže da Nevena Ružić rukovodi institucijom Poverenika, 18. jun 2019. <https://cрта.rs/civilno-drustvo-predlaze-da-nevena-ruzic-rukovodi-institucijom-poverenika/>

13 Insajder, Milan Marinović novi poverenik za informacije od javnog značaja, 26. jul 2019. <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/15177/>

14 Deo opozicionih poslanika počeo je da bojkotuje rad Parlamenta od usvajanja budžeta decembra 2018. Godine, da bi im se kasnije priključila većina početkom vanrednog zasedanja u februaru 2019. godine.

15 GONGO - government organized non-governmental organization, odnosno provladine organizacije koje imaju za cilj da diskredituju rad nevladinih organizacija i u prostoru koji je namenjen njihovom delovanju implementiraju uticaj države

16 Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Kako GONGO organizacije urušavaju pravosuđe, 28. oktobar 2019. <https://www.uts.org.rs/aktivnosti/vesti/1655-kako-gongo-organizacije-urusavaju-pravosuđe>

17 Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, NVO tužiocima i sudijama: Zaustavite zarobljavanje države, 16. septembar 2019. <https://www.uts.org.rs/aktivnosti/vesti/1651-nvo-tuziocima-i-sudijama-zaustavite-zarobljavanje-drzave-u-pravosuđu>

Reforma policije nije zadovoljavajućem nivou prema revidiranom Akcionom planu za poglavlje 24 (pravda, sloboda i bezbednost) i kritike koje je uputio Nacionalni konvent o EU¹⁸ se odnose na pomake koje je neophodno sprovesti kako bi se zadovoljavajući nivo rada policije u tom pogledu postigao. Tu se najviše misli na način zapošljavanja kvalitetnog policijskog kadra i rukovodećih pozicija, napredovanja ali i opterećenosti policijskih uprava kada je reč o kriminalu. Ovi uslovi najviše utiču na pravilan odgovor na izazove sa kojima se policija svakodnevno susreće. Takođe, pored problema loše organizovanog policijskog kadra javlja se i problem nezavisnosti policijskih istraga i njihovih ometanja od strane kriminalnih grupa i politike. Neretko se dešava da podaci o istragama “iscure” a da ministar ili predsednik odlučuju koje će se istrage pokretati i najavljuju hapšenja.¹⁹

Rezultati rada

Sankcionisanje kršenja pravila o finansiranju političkih aktivnosti je posebno aktuelno kada je izborni proces u toku. Iako zakon reguliše i redovne aktivnosti političkih stranaka, do kršenja najčešće dolazi tokom izbora. Republički, pokrajinski i lokalni izbori koji su raspisani 4. marta 2020. godine, morali su da budu odloženi zbog proglašenja globalne pandemije izazvane virusom Covid-19. Budući da je novi Zakon o izmenama i dopunama zakona o finansiranju političkih aktivnosti usvojen, a da u 2019. godini nije bilo izbora, njegova primena biće na testu na predstojećim izborima.

U pogledu provere prihoda i imovine javnih funkcionera, Agencija je u 2019. godini proverila izveštaje 212 funkcionera na osnovu čega je pokrenula ukupno 74 postupka, od toga su izrečene 63 mere protiv funkcionera koji vrše javne funkcije na republičkom i lokalnom nivou. Od te 63 mere, izrečena je 61 mera upozorenja i dve mere javnog objavljivanja odluke o povredi zakona.²⁰

U istoj godini podneto je 11 krivičnih prijava i izveštaja zbog postojanja osnovu sumnje da funkcioneri nisu prijavljivali imovinu Agenciji odnosno da su davali lažne podatke. Po krivičnim prijavama koje su podnete ranijih godina i tokom 2019. godine donete su tri pravnosnažne uslovne osude, dve oslobađajuće presude, jedna drugostepena presuda, podneta dva optužna predloga, 17 dokaznih radnji je u toku, odbačena je jedna krivična prijava uz primenu načela oportuniteta, odbačeno je pet krivičnih prijava, doneta je jedna naredba o odlaganju krivičnog gonjenja uz obavezu okrivljenog da uplati određeni novčani iznos i jedan postupak je obustavljen usled odustanka javnog tužioca od krivičnog gonjenja.

Podneto je ukupno 10 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka zbog neblagovremenog podnošenja izveštaja o imovini i prihodima.

18 Nacionalni konvent o Evropskoj uniji je organizacija civilnog društva koje prate proces i dinamiku pregovora pristupanja Evropskoj uniji

19 Danas, Poglavlje 24: Civilno društvo traži policijske istrage nezavisne od političkog uticaja, 24. maj 2019. <https://www.danas.rs/politika/poglavlje-24-civilno-drustvo-trazi-policijske-istrage-nezavisne-od-politickog-uticaja/>

20 Agencija za borbu protiv korupcije, Izveštaj o radu 2019. godine, 2020, str. 22 <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2020/03/ACASizvestaj2019WEB.pdf?pismo=lat>

Jasan pokazatelj da je konflikt interesa u vršenju javnih funkcija najčešće kršen svedoči i činjenica da je u toku 2019. godine u Agenciju pristiglo 1427 predmeta. Od toga, Agencija je izrekla ukupno 295 mera, 117 mera zbog kumulacije funkcija a druge po brojnosti mere, čak 82 su izrečene zbog sukoba interesa i nepotizma.²¹

Stupanje na snagu Zakona o lobiranju je obeležilo 2019. godinu čime se postupak lobiranja premestio iz neformalnih okvira u zakonske. Time su se učvrstili odnosi između donosioca odluka i privrednika. Za taj period Agencija je donela kodeks ponašanja učesnika u lobiranju, pravilnike o zahtevima i programa obuka lobista, a na internet sajtu Agencije je otvoren registar lobista koji tek čeka svoju upotrebu.

Neretko se dešava da se izvršna vlast meša u policijske istrage najavljujući hapšenja iako to ne spada u njihov opis posla. Kada je reč o obimu posla sa kojim se susreću, Posebna odeljenja Viših sudova za suzbijanje korupcije su od osnivanja marta 2018. godine nasledila veliki broj predmeta koji se odnose na koruptivna krivična dela, gde usled velikog broja predmeta koji pristižu ne uspevaju da obrade sve slučajeve.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja se i dalje nalazi u formi Nacrta gde je neizvesno kada će taj zakon ući u skupštinsku proceduru i biti usvojen. I pored svih preporuka da se zakon usvoji usled neophodnosti poštovanja prava i primene u praksi, zakon je i dalje na čekanju. Jedan od problema koji se često javlja jeste nemogućnost prinudnog izvršenja prilikom nepostupanja organa po rešenju o izvršenju Poverenika.

Sudska zaštita prava na slobodan pristup informacijama obezbeđena je pred Upravnim sudom u upravnom sporu. Tražioci informacija upravni spor mogu pokrenuti protiv odluka Poverenika ali i protiv odluka šest organa protiv kojih nije dozvoljena žalba Povereniku (Narodna skupština, predsednik Republike Srbije, Vlada Republike Srbije, Vrhovni kasacioni sud Srbije, Ustavni sud i Republički javni tužilac). U toku 2019. godine Upravnom sudu podnete su 103 tužbe protiv rešenja Poverenika, od kojih je 81 usvojena pa je postupak vraćen Povereniku na ponovno odlučivanje, a 22 tužbe stranke su podnele iz razloga što Poverenik nije doneo odluku po njihovoj žalbi u zakonskom roku.²² Protiv šest najviših državnih organa protiv čijih odluka nije dozvoljena žalba Povereniku podneto je ukupno 22 tužbe od kojih je samo jedna rešena. Tužbe su podnete protiv Vlade Srbije, od toga 17 zbog "ćutanja uprave", 3 protiv Vrhovnog kasacionog suda i jedna protiv Narodne skupštine.²³ Prema podacima prekršajnih sudova u Srbiji koji su dostavili podatke Povereniku, u 2019. godini ovi sudovi su imali u radu ukupno 4.906 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka za povredu prava na pristup informacijama, s tim što je 4.903 zahteva podneto od tražilaca informacija u svojstvu oštećenih, a tri su zahteva koje je Upravna inspekcija podnela u 2018. i 2019. godini. Na osnovu dostupnih podataka iz izveštaja prekršajni sudovi su uglavnom izricali kazne u visini zakonskog minimuma.

21 Agencija za borbu protiv korupcije, Izveštaj o radu 2019. godine, 2020, str. 23 <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2020/03/ACASizvestaj2019WEB.pdf?pismo=lat>

22 Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, *Izveštaj o radu za 2019. Godinu*, 2020, str. 44 <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/izvestajiPoverenika/2019/Izvestajza2019lat.pdf>

23 Ibidem, str. 45

Izvori

Agencija za borbu protiv korupcije, *Izveštaj o radu za 2019. godinu*, <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2020/03/ACASizvestaj2019WEB.pdf>

Agencija za borbu protiv korupcije, *Registar lobista*, http://www.acas.rs/pretraga_registra_lobista/#/acas/registarLobista

Agencija za borbu protiv korupcije, *Strategija i Akcioni plan*, <http://www.acas.rs/zakoni-i-drugi-propisi/strategija-i-akcioni-plan/>

CRTA, *Civilno društvo predlaže da Nevena Ružić rukovodi institucijom Poverenika*, 18. jun 2019. <https://cрта.rs/civilno-drustvo-predlaze-da-nevena-ruzic-rukovodi-institucijom-poverenika/>

Danas, *Poglavlje 24: Civilno društvo traži policijske istrage nezavisne od političkog uticaja*, 24. maj 2019. <https://www.danas.rs/politika/poglavlje-24-civilno-drustvo-trazi-policijske-istrage-nezavisne-od-politickog-uticaja/>

GRECO - Grupa država za borbu protiv korupcije, *Četvrti krug evaluacije - Sprečavanje korupcije u odnosu na narodne poslanike, sudije i tužioce*, *Izveštaj o evaluaciji za Srbiju*, 2. april 2019. <https://rm.coe.int/grecorc4-2019-5-fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respe/168093bc55>

Insajder, *Milan Marinović novi poverenik za informacije od javnog značaja*, 26. jul 2019. <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/15177/>

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, *Izveštaj o radu za 2019. Godinu*, 2020, str. 44 <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/izvestajiPoverenika/2019/Izvestajza2019lat.pdf>

Radiojević, Jelena. *“Aleksandar Obradović pušten iz pritvora”*. KRIK. 18. decembar 2019. <https://www.krik.rs/aleksandar-obradovic-pusten-iz-pritvora/>

Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije, “Sl. Glasnik RS” br. 94/2019 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2>

Transparency International, *Corruption Perception Index 2019*, 2020. <https://www.transparency.org/cpi2019>

Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, *Kako GONGO organizacije urušavaju pravosuđe*, 28. oktobar 2019. <https://www.uts.org.rs/aktivnosti/vesti/1655-kako-gongo-organizacije-urusavaju-pravosude>

Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, NVO tužiocima i sudijama: *Zaustavite zarobljavanje države*, 16. septembar 2019. <https://www.uts.org.rs/aktivnosti/vesti/1651-nvo-tuziocima-i-sudijama-zaustavite-zarobljavanje-drzave-u-pravosudu>

Zakon o izmenama i dopunama zakona o finansiranju političkih aktivnosti, “Sl. glasnik RS”, br. 43/2011, 123/2014 i 88/2019 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_finansiranju_politickih_aktivnosti.html

Zakon o potvrđivanju porekla imovine i posebnom porezu, “Sl. glasnik RS”, br. 18/2020 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2020/18/1/reg>